

## เจตนารมณ์ 14 ตุลาคมคือประชาธิปไตย

ปาฐกถาในงานรำลึก 40 ปี 14 ตุลา

โดย ดร. เสกสรรค์ ประเสริฐกุล

จัดโดยคณะกรรมการ 14 ตุลาเพื่อประชาธิปไตยสมบูรณ์ 13 ตุลาคม 2556

หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มิตรสหาย และพี่น้องประชาชนทั้งหลาย

วันนี้ ผมมีความรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มาอยู่ท่ามกลางผู้รักประชาธิปไตย ทั้งรุ่นใหม่และรุ่นเก่า และยังยินดีเป็นพิเศษที่ได้พบปะกับมิตรสหาย ที่เคยร่วมต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่

เมื่อ 40 ปีก่อน ในวันเวลาเดียวกันนี้ คนหนุ่มสาวแห่งยุคสมัยได้พร้อมใจกันเคลื่อนกำลังออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมวลมหาประชาชน ประกาศตนไม่ยอมขึ้นต่ออำนาจเผด็จการ มันเป็นการต่อสู้ที่มีชีวิตเป็นเดิมพัน เพราะฝ่ายหนึ่งกุมอำนาจรัฐด้วยกระบอบปืน ขณะที่ฝ่ายเรามีเพียงสองมือเปล่ากับหัวใจที่เปี่ยมล้นด้วยความฝัน

ชัยชนะในครั้งนั้นสอนเราว่าเจตนารมณ์เป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าในชีวิตของคนคนหนึ่ง หรือบนเส้นทางเติบโตของประชาชาติหนึ่ง การมีเจตจำนงแน่วแน่เป็นพลังโดยตัวของมันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเจตจำนงนั้นมาจากคนเรือก้อนแสนเรือก้อนล้าน ที่ผนึกแน่นเป็นหนึ่งเดียว

ถามว่าแล้วเจตนารมณ์ของการต่อสู้ 14 ตุลาคมคืออะไร เรื่องนี้จริง ๆ แล้วก็ไม่จำเป็นต้องเถียงกันอีก ก่อนการลุกขึ้นสู้ครั้งนั้นประชาชนไทยต้องเจ็บช้ำน้ำใจอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการนานหลายปี ความฝันก็ดีความแค้นก็ดีล้วนถูกบ่มเพาะมาจากสภาวะที่ปราศจากสิทธิเสรีภาพ สภาวะที่ศักดิ์ศรีความเป็นคนถูกเหยียบย่ำทำลาย ยังไม่ต้องเอ่ยถึงความลำบากยากแค้นในด้านชีวิตความเป็นอยู่ อันเนื่องมาจากการเมืองที่ผูกขาดและการปกครองที่ไม่เป็นธรรม

ใช่หรือไม่ว่าสภาพดังกล่าวทำให้เราปรารถนาจะเห็นบ้านเมืองเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย อยากเห็นประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นธรรม มันเป็นอย่างนี้ตั้งแต่วันนั้น และยังคงเป็นเช่นนั้นจนถึงวันนี้

แน่นอน ประชาธิปไตยที่เราปรารถนาย่อมแยกไม่ออกจากจินตนาการถึงชีวิตที่ดีกว่า ดังนั้นสิ่งที่เราต้องการจึงไม่ใช่เพียงระบอบการเมืองของชนชั้นนำที่ถูกผัดหน้าทาแป้งให้ดูดีกว่าเดิม หากเป็นพื้นที่ทางการเมืองที่เปิดกว้างให้ประชาชนทุกหมู่เหล่ามีส่วนร่วมในฐานะที่เท่าเทียมกัน เป็นกระบวนการทางการเมืองที่แนบแน่นอยู่กับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน สามารถตอบโจทย์และแก้ปัญหาให้กับผู้คนได้อย่างแท้จริง

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองเพียงหนึ่งเดียวที่สามารถหลอมรวมจุดมุ่งหมายและวิธีการไว้ด้วยกันอย่างแน่นแฟ้น ด้วยเหตุนี้เราจึงสามารถจับโกหกได้ หากมีใครมาแยกสองส่วนนั้นออกจากกัน หรือบอกเราว่าจุดหมายอยู่ที่ประชาธิปไตย แต่วิธีการกลับกลายเป็นอย่างอื่น

คนเราจะบรรลุความเป็นเสรีชนได้อย่างไรหากไม่สามารถเลือกรัฐบาลที่ตัวเองพอใจและบอกโลกว่าตัวเองต้องการอะไร ความเสมอภาคของมนุษย์จะปรากฏเป็นจริงด้วยวิธีไหน หากไม่ใช่สิทธิเสียงที่เท่ากันในการกำหนดชะตากรรมของบ้านเมือง กล่าวสำหรับความเป็นธรรมก็เช่นเดียวกัน เราคงไปถึงจุดนั้นไม่ได้ ถ้าผู้คนที่เสียเปรียบไม่สามารถผลักดันให้รัฐคุ้มครองผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของพวกเขา

ดังนั้น ท่านทั้งหลายจะเห็นได้ว่าระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่นามธรรมที่เลื่อนลอย ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จับต้องไม่ได้ หากเป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เรียบง่ายชัดเจน และมีสาระใจกลางทางปรัชญาอยู่เพียงหนึ่งประโยค คือให้ประชาชนเป็นนายของตนเอง

ในแนวคิดของประชาธิปไตย ไม่มีใครมีสิทธิปกครองผู้อื่นได้ เพราะทุกคนมีความเป็นพลเมืองเท่าเทียมกัน ดังนั้นการเป็นนายตัวเองจึงหมายถึงการปกครองตนเอง ซึ่งเมื่อแปลงเป็นระบอบการเมืองแล้ว เท่ากับว่ารัฐบาลต้องมาจากความเห็นชอบของประชาชน ในขณะที่ประชาชนย่อมต้องมีเสรีภาพที่จะแสดงออกถึงความต้องการของตน

แต่ก็อีกนั่นแหละ แค่นี้คิดเช่นนั้นก็ไม่ใช่ง่ายแล้วสำหรับสังคมที่ไม่เคยชินกับความเสมอภาค และยังไม่เคยชินกับการลุกขึ้นยืนอย่างทรงของประชาชนคนธรรมดา ดังนั้นการเคลื่อนไหวของกรรมกร ชาวนา และบรรดานักศึกษาที่เห็นอกเห็นใจในช่วงหลังเดือนตุลาคม 2516 จึงถูกให้ร้ายป้ายสีอย่างเป็นระบบ และถูกเพ่งเล็งว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง ในสายตาของชนชั้นปกครองไทย

พวกเขาพยายามทำทุกอย่างเพื่อสกัดการเติบโตของพลังประชาธิปไตยของชนชั้นล่าง ๆ ที่เสียเปรียบ กระทั่งในที่สุดก็ได้ใช้วิธีโหดเหี้ยมป่าเถื่อน อาศัยกำลังอำนาจศาลประสานกับเจ้าหน้าที่ในเครื่องแบบ บุกเข้าล้อมปราบและฆ่าฟันนักศึกษาประชาชนที่ชุมนุมอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519

ผมคงไม่ต้องย้ำท่านทั้งหลายก็คงรู้สึกเองอยู่แล้วว่าพื้นที่เล็ก ๆ ที่เรากำลังใช้ประชุมกันอยู่นี้ เคยเป็นทั้งศูนย์กลางแห่งเสรีภาพและอนุสรณ์สถานของฝ่ายประชาชน เป็นที่ซึ่งเราเคยทั้งปักธงแห่งชัยชนะ และเช็ดรอยเลือดผองเพื่อนที่จากไป

แน่นอน การต่อสู้ไม่อาจสิ้นสุดลงเพียงเพราะประชาชนถูกปราบปราม หลังปี 2519 เราอาจพูดได้ว่าประเทศไทยตกอยู่ในสภาพของสงครามกลางเมือง และมันได้สังคลอนอำนาจรัฐเผด็จการอย่างถึงราก จากสายน้ำภาคเหนือถึงฝั่งทะเลภาคใต้ จากชายแดนตะวันออกถึงเทือกเขาตะวันตก การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของนักศึกษาและประชาชน ได้ขยายตัวออกไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งชนชั้นปกครองในเวลานั้นจำเป็นต้องทบทวนท่าทีของตน

อันที่จริง สงครามไม่ใช่สิ่งพึงปรารถนาของผู้ใด ทั้งนี้เนื่องจากมันเป็นคือกองไฟที่อาศัยชีวิตมนุษย์เป็นฟืนฟืน ทว่ากระนั้นก็ตาม เมื่อต้องเลือกระหว่างการตอบโต้อย่างถึงเลือดถึงเนื้อ กับการยอมจำนนทนต่อการกดขี่ข่มเหง ในโลกคงมีน้อยคนนักที่จะเลือกมีชีวิตอยู่อย่างไร้ศักดิ์ศรี

แม้ว่าท้ายที่สุดแล้ว ความผันผวนของสถานการณ์สากลผนวกกับความผิดพลาดขององค์กรนำในขบวนการปฏิวัติจะทำให้กองกำลังอาวุธที่ยืนด้านเผด็จการต้องสลายตัวลง

แต่การไม่ยอมศิโรราบของคนหนุ่มสาวสมัยนั้นก็ส่งผลสะท้อนอย่างหนักหน่วงต่อแนวคิดของชนชั้นนำแห่งรัฐ มันทำให้พวกเขาตระหนักว่าการปกครองแบบก่อน 2516 เป็นไปไม่ได้อีกแล้ว ดังนั้นจึงต้องเร่งปรับตัวเข้าหาระบอบประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง ถึงจะยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ก็ตาม

ถามว่าเราเรียนรู้อะไรบ้างจากประวัติศาสตร์ช่วงนี้ คำตอบแรกคือประชาชนสามารถคัดค้านเผด็จการได้ ถ้าเราสามารถรวมแรงรวมใจกันผลักดันบ้านเมืองไปในทิศทางที่เราต้องการ แต่เราคงต้องยอมรับว่าเส้นทางเดินของประวัติศาสตร์มิใช่เส้นตรง มันอาจคดเคี้ยวออกยอกย้อน กระทั่งวกกลับได้เป็นบางครั้ง เส้นทางเดินของประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน

จากการต่อสู้ 14 ตุลาคม 2516 มาถึงวันนี้ เวลาได้ผ่านไปถึง 40 ปีแล้ว และถ้าเรานับจากวันที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 ซึ่งเป็นหมุดหมายแรกของการปักธงประชาธิปไตยบนแผ่นดินไทย เวลายังผ่านมานานถึงกว่า 80 ปีเต็ม

อย่างไรก็ตาม เวลาที่ผ่านไปมิใช่พื้นที่อันว่างเปล่า แคนับเฉพาะ 40 ปีหลัง เราก็จะพบว่ามีรัฐประหารเกิดขึ้นอีกหลายครั้ง ทั้งที่สำเร็จและล้มเหลว ในจำนวนนี้เป็นกำลักรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง 3 ครั้ง คือในปี พ.ศ. 2519 พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2549 ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่ามีการใช้กำลัง

รุนแรงโดยฝ่ายรัฐในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 กรณีพฤษภาคมทมิฬ 2535 และในกรณีกระชับพื้นที่เมื่อเดือนพฤษภาคม 2553

เช่นนี้แล้ว เราจึงอดตั้งคำถามไม่ได้ว่า แล้วอันใดเล่าที่เป็นอุปสรรคกันขวาง มิให้บ้านนี้เมืองนี้สามารถจัดตั้งและเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้อย่างสันติต่อเนื่อง อะไรทำให้ประชาชนต้องหลังเลือดครั้งแล้วครั้งเล่าเพียงเพราะพวกเขาไม่เห็นด้วยกับผู้กุมอำนาจ ด้วยเหตุอะไรหรือ ในระยะ 40 ปีที่ผ่านมาประชาธิปไตยถึงไม่สามารถหยั่งรากมั่นคงในประเทศไทย

ผมเองในฐานะปัจเจกบุคคลอาจจะมองปัญหาดังกล่าวได้ไม่ครบถ้วน แต่เท่าที่มองเห็นอยู่บ้างผมคิดว่าอุปสรรคใหญ่ของประชาธิปไตยน่าจะมาจากเหตุปัจจัย 3 อย่างที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ปัจจัยที่หนึ่ง คืออิทธิพลของชนชั้นนำภาครัฐที่เคยผูกขาดอำนาจการปกครองมาก่อน ปัจจัยต่อมา ได้แก่ฐานะครอบงำของวัฒนธรรมการเมืองแบบอำนาจนิยม ซึ่งไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ส่วนปัจจัยที่สาม มาจากสภาพที่กำลังของฝ่ายประชาธิปไตยไม่มีลักษณะคงเส้นคงวา

ผมได้เรียนไว้แล้วว่าเหตุปัจจัยทั้ง 3 อย่างนี้มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังนั้นคงต้องขออนุญาตใช้เวลาเพิ่มในประเด็นนี้สักเล็กน้อย

กล่าวโดยสัมพันธ์ เราคงต้องยอมรับว่าประชาธิปไตยนั้นเป็นความคิดทางการเมืองและระบอบการเมืองที่ค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศที่มีอายุหลายร้อยปีอย่างประเทศไทย ดังนั้นแม้ว่าประชาธิปไตยจะสะท้อนจิตวิญญาณของยุคสมัยและขั้นตอนที่สูงขึ้นของพัฒนาการทางสังคม แต่ก็มิใช่เสียเปรียบตรงที่จะต้องแตกหน่อผลิบานบนผืนดินที่เต็มล้นไปด้วยอำนาจเก่าความคิดเดิม

พูดง่าย ๆ ก็คือประชาธิปไตยจะเติบโตใหญ่ขยายตัวไม่ได้เลย หากไม่สามารถช่วงชิงพื้นที่มาจากความคิดอื่นและอำนาจอื่น

ขณะเดียวกัน ทั้งผู้พิทักษ์แนวคิดเดิมและชนชั้นปกครองที่มีมาแต่เดิม ก็ย่อมดิ้นรนต่อต้านเพื่อรักษาพื้นที่ของตน อันนี้เป็นกฎธรรมดาของประวัติศาสตร์สังคม

ดังนั้น ตลอด 40 ปีมานี้ นาฏกรรมทางการเมืองของไทยจึงหมุนวนห้อมล้อมรัฐประหารและการต่อต้านรัฐประหาร ซึ่งผูกพันมาด้วยการสลับสับเปลี่ยนไปมาระหว่างรัฐบาลเผด็จการกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ประชาชนที่รักอิสระเสรีภาพและเชิดชูความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ต้องหลังเลือดพลีชีพครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อให้ประชาธิปไตยมีที่อยู่ที่ยืน

ถามว่าแล้วทำไมชนชั้นนำที่มีมาแต่เดิมจึงไม่ยอมเปิดทางให้ประชาธิปไตยโดยโดยง่าย ทั้ง ๆ ที่การต่อต้านของฝ่ายประชาชนได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าระบอบอำนาจนิยมเป็นสิ่งล้าหลังทางประวัติศาสตร์ ในยุคนี้สมัยนี้ การบังคับบัญชาราษฎรจากข้างบนลงมา นอกจากจะหักล้างศักดิ์ศรีความเป็นคนของพลเมืองแล้ว ยังไม่สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นทั่วโลก

คำตอบมีอยู่ว่า นอกจากต้องการรักษาสัดส่วนในพื้นที่อำนาจที่พวกเขาคิดว่าควรเป็นของตนแล้ว ชนชั้นนำก็ยังมิขาดความคิดที่พวกเขาเชื่อว่าถูกต้องกว่าประชาธิปไตยด้วย หรืออย่างน้อยก็ถูกต้องกว่าประชาธิปไตยในความหมายที่สมบูรณ์

ยิ่งไปกว่านั้น เราคงต้องยอมรับว่าสังคมไทยยังประคบด้วยมวลชนจำนวนมากไม่น้อยที่สมทานชุดความคิดแบบอำนาจนิยม อุปถัมภ์นิยม กระทั่งชาตินิยมที่คับแคบและแยกออกจากประโยชน์สุขของประชาชน

แนวคิดทั้งปวงนี้ บางด้านก็ดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดา แต่ก็มีบางด้านที่ขัดแย้งกับชุดคุณค่าของประชาธิปไตยในระดับประสานงา และมักเป็นแนวคิดที่ถูกผลิตซ้ำอย่างตั้งอกตั้งใจ กระทั่งถูกเสริมขยายเป็นพิเศษหลังรัฐประหารทุกครั้ง

พูดอีกแบบหนึ่งก็คือ แทนที่ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยจะตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับมัน... วัฒนธรรมที่เน้นย้ำเสรีภาพ ความเสมอภาค และความยุติธรรม... การถกเถียงกลายเป็นว่าประชาธิปไตยไทยยังไม่มีฐานวัฒนธรรมที่เหมาะสมคอยเกื้อหนุนและห้อมล้อมให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เช่นนี้แล้ว มันจึงมีความเป็นไปได้อยู่ตลอดเวลาที่รัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งหรือผู้นำการเมืองบนเวทีประชาธิปไตยจะถูกกล่าวหาว่า 'มีความผิดทางวัฒนธรรม' ทั้ง ๆ ที่บางเรื่องอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการบ้านเมือง

ในขณะเดียวกัน มันก็มีความเป็นไปได้เสมอ ที่มวลชนผู้ซบเซากับวัฒนธรรมเก่าจำนวนไม่น้อยจะออกมาเรียกร้องให้โค่นรัฐบาลด้วยวิธีนอกกรอบ หรืออย่างน้อยที่สุดก็ออกมาต้อนรับรัฐประหาร โดยไม่คำนึงถึงผลเสียในระยะยาว

แน่ละ สิ่งเหล่านี้คงเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าประชาธิปไตยมีพลังรองรับอย่างแน่นหนา คงเส้นคงวา เรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่และมีความซับซ้อนอยู่พอสมควร

การที่เหตุการณ์อย่าง 14 ตุลาคม 2516 เกิดขึ้นได้ หรือเหตุการณ์ในปี 2535 และ 2553 เกิดขึ้นได้ ย่อมแสดงให้เห็นว่าพลังประชาชนที่คัดค้านการผูกขาดอำนาจนั้นมีมากพอที่จะผลักดันอำนาจนิยมให้ถอยร่นออกไป แต่การจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยมีเสถียรภาพนั้นยังเป็นอีกเรื่องหนึ่ง และจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขที่มากกว่านี้

พูดง่าย ๆ สั้น ๆ ก็คือประชาธิปไตยไทยจำเป็นต้องมีฐานกำลังทางสังคมที่พร้อมแบกพันธะในการพิทักษ์รักษาและสร้างเสริมความมั่นคงในขอบเขตที่กว้างขวางกว่าที่เป็นอยู่ มิฉะนั้นก็อาจตกเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำถดถอยได้อีก

ถามว่าแล้วชนกลุ่มไหนเล่าที่พร้อมจะทำหน้าที่ดังกล่าว?

ช่วงหลังการต่อสู้ 14 ตุลาคมชนชั้นผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมเคยมีพลังทางการเมืองมหาศาล แต่หลังรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 ขบวนการกรรมกรได้ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดจนไม่อาจฟื้นตัวขึ้นมาได้อีก

ทุกวันนี้คนงานในระบบเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานไม่ถึงร้อยละ 1 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดตั้งสหภาพเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ผู้นำคนงานมักถูกนายทุนกลั่นแกล้งกีดขวางไม่ให้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าว และมักถูกปลดออกจากงานกระทั่งถูกคุกคามทำร้าย โดยมีฝ่ายรัฐยืนอยู่ข้างฝ่ายทุนเสมอมา

ดังนั้น ในสภาพที่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและไร้การจัดตั้งเป็นส่วนใหญ่ มันคงไม่ถ่วงนักจะที่ชนชั้นกรรมกรจะกลับมาเป็นพลังสำคัญของฝ่ายประชาธิปไตยในระยะใกล้ ๆ

ต่อไป เรามองหามองพลังนักศึกษาบ้าง

ในอดีต นักศึกษาและปัญญาชนก็เคยเป็นกองหน้าที่ฮึกเหิมหาญในการบุกเบิกพื้นที่แห่งเสรีภาพให้กับประชาชนผู้ทุกข์ยากหมู่เหล่าต่าง ๆ แต่หลังการปราบปรามกวาดล้างในปี 2519 มหาวิทยาลัยก็ถูกอำนาจรัฐและพลังอนุรักษ์นิยมดัดแปลงให้เป็นแค่โรงเรียนเด็กของคนชั้นกลาง

ยิ่งมาถึงยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งประกอบด้วยระบบการค้าเสรีและการบริโภคนิยม สังคมไทยก็ยิ่งเปลี่ยนไปจากเดิมมาก ทำให้ลักษณะของประชากรในมหาวิทยาลัยเปลี่ยนไปด้วย

พื้นที่ในมหาวิทยาลัยหลักถูกยึดครองโดยบุตรหลานของผู้มีรายได้สูง ซึ่งมีความใฝ่ฝันในชีวิตกระเจิดกระเจิงและกระจัดกระจายไปตามจินตนาการส่วนตัว มากกว่าที่จะมีสายใยใด ๆ กับสังคมต้นกำเนิด และยิ่งไม่มีสำนึกผูกพันกับชนชั้นผู้เสียเปรียบ

ดังนั้นในวันนี้ เราจึงพูดได้ว่าประเทศไทยไม่มีขบวนการนักศึกษาในความหมายดั้งเดิม แม้จะมีนักศึกษากลุ่มย่อยหรือรายบุคคลที่เอาธุระเรื่องของผู้อื่นอยู่บ้าง แต่สำหรับส่วนใหญ่แล้วคงต้อง

อาศัยสถานการณ์ที่พิเศษมาก ๆ จึงจะสามารถปลุกพวกเขาให้ตื่นรู้ในเรื่องความเป็นมาและความเป็นไปในสังคม

แต่ก็อีกนั่นแหละ เรื่องนี้เราคงบิดความรับผิดชอบทางศีลธรรมไปให้เยาวชนฝ่ายเดียวคงไม่ได้ เพราะคนชั้นกลางในระดับตัวพ่อตัวเองก็ไม่ได้ดีกว่าเท่าใด โดยเฉพาะคนชั้นกลางในเมืองหลวงที่มักแกว่งไกวอยู่ระหว่างประชาธิปไตยกับอำนาจนิยม

ในอดีต คนชั้นกลางในเมืองเคยสร้างคุณูปการใหญ่หลวงในการขับเคลื่อนประชาธิปไตย ไม่ว่าจะในปี 2516 หรือ 2535 พวกเขาล้วนเป็นกำลังหลักในการต่อต้านเผด็จการ นำเสียดายที่มาถึงวันนี้ คนชั้นกลางดั้งเดิมกำลังกลายเป็นฐานที่มั่นใหญ่ของแนวคิดอนุรักษนิยม จากพลังที่เคยผลักดันประวัติศาสตร์ให้ก้าวไปข้างหน้า กลายเป็นชนชั้นที่อยากหยุดประวัติศาสตร์ไว้ตรงจุดที่ตัวเองได้เปรียบในทุกด้าน

ถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ผมคิดว่าสาเหตุหลักน่าจะมาจากการเติบโตขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเน้นการส่งออกและการค้าการลงทุนแบบไร้พรมแดน เจือปนไขทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้เพิ่มความมั่งคั่งให้กับคนชั้นกลางมากกว่าเดิมหลายเท่า ขณะเดียวกันก็แยกห่างชีวิตของพวกเขาออกจากส่วนที่เหลือของสังคม

ดังเราจะเห็นได้จากตัวเลขการถือครองทรัพย์สิน ซึ่งระบุว่าคนรวยสุดจำนวน 20 เปอร์เซ็นต์แรกของประชากรไทยมีทรัพย์สินมากกว่า คน 20 เปอร์เซ็นต์ที่อยู่ข้างล่างถึงเกือบ 70 เท่า (สถัฒิอาชวานันท์กุล/ *ความเหลื่อมล้ำฉบับพกพา*/ 2554 น.45)

ความแตกต่างห่างไกลกันในฐานะทางเศรษฐกิจเช่นนี้ นับวันยิ่งทำให้คนชั้นกลางเก่ามีวิถีชีวิตตลอดจนโอกาสในชีวิตเหนือกว่าคนไทยอีกจำนวนมาก และมันได้ตัดเงื่อนไขความสัมพันธ์ที่พึงมีระหว่างพวกเขากับชนชั้นอื่น ๆ ที่เสียเปรียบ

ดังนั้น นอกเหนือไปจากปัจเจกบุคคลที่มีสายตากว้างไกลจำนวนน้อยนิดแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบัน คนชั้นกลางส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความเห็นใจและไม่สนใจชะตากรรมของผู้คนที่อยู่ล่างจากตน พวกเขามักหมกมุ่นอยู่กับเรื่องส่วนตัว การบริโภค และการสร้างสไตลชีวิตที่วิจิตรบรรจง กระทั่งนิยามความดี ความงามและความจริงในลักษณะที่หลุดลอยไปจากความถูกต้องเป็นธรรมทางสังคม

โดยนัยยะทางการเมืองแล้ว สภาพดังกล่าวหมายความว่าคนชั้นกลางเก่ายอมมีความอ่อนไหวสูงต่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่อาจกระทบฐานะของตน

พวกเขามีเหตุผลร้อยแปดที่จะรักษาสถาณะเดิมเอาไว้ และเท่าที่ผ่านมามีเหตุการณ์ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า จำนวนไม่น้อยพร้อมจะสนับสนุนวิธีการนอกระบบในการเปลี่ยนรัฐบาล ถ้าหากมันช่วยสร้างความมั่นใจว่าโลกของตัวเองจะไม่ถูกโยกไหวสิ้นคลอน

เช่นนี้แล้ว ประชาธิปไตยไทยจึงขาดพลังดันที่สำคัญไปอย่างน่าเสียดาย

อย่างไรก็ตาม การเติบโตใหญ่ขยายตัวของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ไม่ได้เปลี่ยนฐานะและโลกทัศน์ของคนชั้นกลางในเมืองแต่ฝ่ายเดียว หากยังกวาดต้อนผู้คนอีกจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในหัวเมืองต่างจังหวัดและในชนบทเข้ามาไว้ในกรอบทุนนิยมด้วย ซึ่งทำให้พวกเขามีฐานะทางชนชั้นและวิถีชีวิตต่างไปจากเดิมเช่นกัน

นักวิชาการชั้นนำหลายท่านได้ยืนยันตรงกันว่าในระยะหลังชนบทไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก และเกิดการแบ่งตัวทางชนชั้นอย่างชัดเจน กล่าวคือนอกเหนือจากการอพยพเข้ามาขายแรงงานหรือประกอบอาชีพอิสระในเมืองแล้ว ชาวนาชาวไร่อีกจำนวนมากยังได้เปลี่ยนฐานะจากเกษตรกรแบบเก่ากลายเป็นผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งผลิตเพื่อขายและกลายเป็นผู้เล่นอีกกลุ่มหนึ่งในตลาดทุนนิยม

แต่ก็อีกนั่นแหละ แม้ว่าคนชั้นกลางใหม่หรือชนชั้นกลางในชนบทเหล่านี้จะไม่ได้มีฐานะยากจนในความหมายสัมบูรณ์ แต่พวกเขาก็ต้องเผชิญกับข้อเสียเปรียบนานับประการในโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกำหนดราคาผลผลิต การเข้าถึงเงินทุน การเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือจากรัฐ หรือโอกาสยกระดับครอบครัวโดยผ่านการศึกษานับแต่บุตรหลาน

พูดง่าย ๆ คือ ทั้ง ๆ ที่มีจำนวนมหาศาลและมีคุณภาพการชัดเจนต่อกระบวนการผลิตในประเทศไทย แต่พี่น้องเหล่านี้ก็กลับเป็นชนชั้นที่ถูกมองข้าม หรือไม่มีตัวตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสายตาของชนชั้นนำและชนชั้นผู้ได้เปรียบ

ดังนั้นมันจึงไม่ใช่เรื่องแปลก ที่พวกเขาจะต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อประกาศการดำรงอยู่ และไม่ใช่เรื่องแปลกที่คนชั้นกลางใหม่เหล่านี้จะต้องการพื้นที่ทางการเมืองของตน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในตลาดเสรี ตลอดจนเพื่อขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ ที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของชนชั้นตน

อันที่นับเป็นข่าวดีจากมุมมองของประชาธิปไตย เพราะใครเล่าจะต้องการเสรีภาพเท่ากับผู้คนที่ยากจนกว่าโลกกว่าพวกเขามีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ ใครเล่าจะต้องการระบอบนี้เท่ากับผู้คนที่แสวงหาความเสมอภาคและความเป็นธรรม

ในฐานะผู้ผ่านศึก 14 ตุลาคม ผมเห็นว่าการเคลื่อนไหวของพี่น้องเหล่านี้ตั้งอยู่บนเจตนารมณ์เดียวกันกับการต่อสู้เมื่อ 40 ปีก่อน เพียงแต่ว่าบริบทของยุคสมัยอาจจะเปลี่ยนไปบ้าง

แต่กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว มันก็คือการผูกโยงประชาธิปไตยเข้ากับคามฝันถึงชีวิตที่ดีกว่าสังคมที่ดีกว่า สังคมที่ส่งเสริมให้ผู้คนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นแก่นแท้ของปรัชญาประชาธิปไตย

แน่นอน มันเป็นเรื่องธรรมดาทางประวัติศาสตร์ที่ชนชั้นเกิดใหม่จะต้องขอแบ่งพื้นที่ทางการเมืองในความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ดำรงอยู่ และเป็นเรื่องธรรมดาด้วยเช่นกันที่ปรากฏการณ์เช่นนี้ย่อมนำไปสู่การปะทะขัดแย้ง เพราะชนชั้นที่เป็นเจ้าของอำนาจและผลประโยชน์เดิมคงไม่ยอมสูญเสียฐานะได้เปรียบไปโดยง่าย

ปัญหามีอยู่ว่าพลังใหม่ที่กล่าวมาข้างต้นจะนำพาสังคมไทยไปได้ไกลแค่ไหน หรือจะต้านทานพลังที่เป็นปฏิปักษ์กับประชาธิปไตยได้เพียงใด และอย่างไร ที่สำคัญว่านั่นอีกคือสังคมไทยจะสามารถปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจระลอกนี้ได้ลงตัวหรือไม่ โดยไม่ต้องจ่ายราคาแพงเท่ากับในอดีต

กล่าวสำหรับการยื่นหยัดพิทักษ์ประชาธิปไตยนั้น ผมเชื่อมั่นว่าชนชั้นกลางใหม่ในต่างจังหวัดและคนชั้นกลางค่อนข้างในเมืองหลวง ตลอดจนบรรดาปัญญาชนที่เห็นอกเห็นใจคงจะยืนอยู่ในจุดนี้ไปอีกนาน ด้วยเหตุผลเรียบง่ายคือพวกเขาไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น

พูดให้ชัดขึ้นก็คือความเสียเปรียบทางชนชั้นอันเนื่องมาจากโครงสร้างทุนนิยมนั้น ไม่อาจแก้ไขหรือชดเชยได้ด้วยวิธีอื่น นอกจากจะต้องเพิ่มอำนาจต่อรองของผู้เสียเปรียบด้วยวิธีการทางการเมือง

ด้วยเหตุดังนั้นเวทีประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งที่ขาดมิได้สำหรับคนเล็กคนน้อย เพราะนั่นเป็นพื้นที่เพียงแห่งเดียวที่คนเหล่านี้สามารถแสดงตัวตน สามารถมีทางเลือกในระดับนโยบาย และสามารถอาศัยสิทธิพลเมืองสนับสนุนผู้แทนทางการเมืองที่ขานรับความต้องการของพวกเขา

อันที่จริง ความเคลื่อนไหวในลักษณะดังกล่าวเท่ากับช่วยขยับชีวิตให้กับระบบรัฐสภาไทย ซึ่งก่อนหน้านี้มักถูกออกแบบให้อ่อนแออย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้สอดคล้องกับอำนาจการนำของชนชั้นนำที่มาจากภาคราชการ

ในอีกด้านหนึ่ง ความเคลื่อนไหวในรูปขบวนการของชนชั้นกลางใหม่ในต่างจังหวัดก็กดดันให้พรรคการเมืองที่เคยจำกัดตัวอยู่ในกลุ่มผลประโยชน์แคบ ๆ ให้หันมาเดินแนวทางมวลชนมากขึ้น

แม้จะยังไม่ใช่พรรคมวลชนในความหมายที่เต็มรูป แต่ปรากฏการณ์เช่นนี้ก็นับเป็นพัฒนาการที่สำคัญของประชาธิปไตย

จะว่าไป ความเคลื่อนไหวของพี่น้องเหล่านั้นนับว่าต่างจากการเมืองภาคประชาชนแบบดั้งเดิม ทั้งนี้เนื่องจากในด้านหนึ่งพวกเขายังต้องอยู่กับตลาดทุนนิยม แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นผู้เล่นที่เสียเปรียบสุด สภาพดังกล่าวทำให้พวกเขาต้องเกาะติดและต่อรองกับการเมืองภาคตัวแทน เพื่อจะได้อาศัยนโยบายของรัฐมาช่วยคุ้มครองและถ่วงดุลข้อเสียเปรียบ

ในทางตรงกันข้าม กำลังของฝ่ายการเมืองภาคประชาชนฉบับเดิมมักมาจากกลุ่มชนที่อยากถอยห่างจากตลาดเสรี พวกเขาต้องการบริหารจัดการชีวิตเรียบง่ายของตัวเองในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทำกินอยู่ในตลาดเล็ก ๆ ที่ควบคุมได้ โดยปราศจากการแทรกแซงทั้งของฝ่ายรัฐและทุนใหญ่

ด้วยเหตุดังนี้ประชาธิปไตยในสายตาของขบวนการเมืองภาคประชาชนจึงมักเกี่ยวข้องกับ การกระจายอำนาจ และการจัดสรรทรัพยากร รวมทั้งการลดบทบาทการเมืองแบบตัวแทนควบคู่ไปกับการขยายพื้นที่สำหรับประชาธิปไตยทางตรง

ตามความเห็นของผม การเมืองของคนเล็กคนน้อยทั้งสองกระแสนี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของพลังประชาธิปไตย และไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกัน ทั้งนี้เนื่องเพราะจุดร่วมของทั้งสองฝ่ายคือไม่ต้องการระบอบอำนาจนิยม และต่างก็ฝันถึงอิสรภาพจากการถูกรบงำ ฝันถึงความเป็นธรรมที่ตัวเองพึงได้รับ ตลอดจนฝันถึงชีวิตที่ไม่ถูกกล่เมิดล่วงเกิน

อย่างไรก็ตาม เราคงต้องยอมรับว่าความตื่นตัวทางการเมืองของชนชั้นกลางใหม่ในชนบทนั้น แม้จะสำคัญมากสำหรับการขยายตัวของประชาธิปไตย แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่นประชาธิปไตยให้ขยับไปสู่ขั้นตอนใหม่ได้ ถ้าหากไม่มีปรากฏการณ์เอ็กออย่างหนึ่งอุบัติขึ้นในเวลาที่เหมาะสม

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้แก่การเกิดขึ้นของกลุ่มทุนใหม่ ที่เติบโตอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์ หรือทุนนิยมโลกในยุคไร้พรมแดน ชนชั้นนำของกลุ่มทุนนี้ก็มีปัญหาคล้ายชนชั้นกลางใหม่ในต่างจังหวัด คือต้องการพื้นที่ทางการเมืองที่พวกเขาคิดว่าสมควรจะได้รับ และหนทางเดียวที่พวกเขาจะเข้าไปแทนที่ชนชั้นนำเก่าในศูนย์กลาง คือต้องอาศัยเวทีประชาธิปไตย

ในเมื่อสภาพเป็นเช่นนี้แล้ว จุดหมายของทั้งสองฝ่ายจึงมาบรรจบกัน และกำลังทางสังคมทั้ง 2 ส่วนซึ่งโดยพื้นฐานแล้วต่างกันอย่างยิ่ง ได้กลายเป็นหุ้นส่วนทางการเมืองที่เหลือเชื่อในกระบวนการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาล

กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งได้ก้าวขึ้นกุมอำนาจและมีบทบาทในการบริหารจัดการระบบเศรษฐกิจโดยรวม ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งได้รับนโยบายที่ตอบสนองปัญหาของตน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการกำหนดราคาผลผลิตทางเกษตร การเข้าถึงเงินทุน การแก้ไขปัญหานี้สิน ตลอดจนสวัสดิการด้านต่าง ๆ อีกหลายอย่าง

พูดกันตามความจริง ประรณานาที่จะเห็นประชาธิปไตยกินได้นั้นก็ไม่ใช่ความฝันใหม่แต่อย่างใด มันมีมาตั้งแต่ช่วงการต่อสู้ 14 ตุลาคม เมื่อนักศึกษาปัญญาชนผนึกกำลังกับกรรมกร ชาวนา เรียกร้องค่าจ้างแรงงานที่เป็นธรรม และที่ดินทำกินสำหรับผู้หว่านไถ

แต่ทั้งหมดนี้ต้องถือว่าเป็นเรื่องใหม่ในระบบรัฐสภาไทย เพราะมันเป็นครั้งแรกที่ประชาชนมีผู้สิทธิเลือกตั้งมีอำนาจต่อรองจริง และเป็นครั้งแรกที่นโยบายของพรรคการเมืองเป็นสิ่งจับต้องได้ เกิดผลเป็นรูปธรรม แทนที่จะเป็นแค่สัญญาลม ๆ แล้ง ๆ เหมือนที่ผ่านมา

แน่ละ คนอยู่บนเวทีอำนาจมีอ้อมมือเประอะเปื้อน และผู้นำรัฐบาลที่เป็นทางเลือกของชนชั้นกลางใหม่ก็มีข้อผิดพลาดใหญ่อยู่หลายประการ แต่สิ่งนี้ไม่อาจลบล้างความจริงที่ว่าโดยสาระใจกลางแล้วการเมืองเป็นเรื่องของนโยบาย และตราบไต่ที่รัฐบาลมีนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ ประเด็นอื่น ๆ ถ้าไม่ถึงขั้นคอขาดบาดตาย คงต้องนับเป็นเรื่องรอง

ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบอบการเมือง แม้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง จะมีความผิดพลาดร้ายแรง แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นข้อบกพร่องของระบอบประชาธิปไตย และ ปัญหาที่ยังควรแก้ไขด้วยวิธีการประชาธิปไตย

แต่ก็อีกนั่นแหละ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองย่อมก่อให้เกิดสถานการณ์ที่มีทั้งผู้ได้ประโยชน์และเสียผลประโยชน์ ดังนั้นภายในระยะเวลาไม่กี่ปีหลังใช้รัฐธรรมนูญ 2540 สถานการณ์ เช่นนี้จึงบ่มเพาะความขัดแย้งขึ้นมาในสังคมไทยอย่างคาดไม่ถึง และในที่สุดก็ได้นำไปสู่รัฐประหาร ในปี 2549

รัฐประหารดังกล่าวนี้ เป็นการล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งด้วยวิธีการนอกระบบ และไม่ ว่าเหตุผลข้ออ้างจะถูกเขียนไว้เช่นใด เจตจำนงสูงสุดได้ปรากฏในภายหลังว่า มันคือความพยายามที่จะพาประเทศไทยกลับไปสู่ระบบรัฐสภาแบบก่อน 2540 ซึ่งมีองค์ประกอบของอำนาจนิยมผสมอยู่ในบางส่วน และมีข้อกำหนดหลายอย่างที่คอยสกัดการเติบโตของพรรคการเมืองและนักการเมือง

ถามว่าทำไมเหตุการณ์แบบนี้จึงเกิดขึ้นอีก ทั้ง ๆ ที่ยุคสมัยได้เปลี่ยนไปมากแล้ว สังคมไทยเองก็เปลี่ยนไปมากเช่นกัน ทำไมเราจึงต้องพบกับวิธีการเปลี่ยนรัฐบาลที่ถอยหลังเข้าคลองขนาดนั้นอีก

แน่นอน ความผิดพลาดของผู้นำรัฐบาลใน พ.ศ. นั้นมีอยู่จริงและสร้างความไม่พอใจให้กับคนจำนวนไม่น้อย แต่ในความเห็นของผม ความขัดแย้งหลักที่สุดคือความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำเก่าที่สูญเสียฐานะการนำกับชนชั้นนำใหม่ที่ขึ้นมาคุมศูนย์อำนาจด้วยวิธีการที่ต่างจากเดิม

ความขัดแย้งดังกล่าวถูกทำให้แหลมคมขึ้นด้วยบรรยากาศความไม่พอใจรัฐบาลของกลุ่มทุนเก่า ตลอดจนคนชั้นกลางและคนชั้นสูงในเมืองหลวง ซึ่งในด้านหนึ่งรู้สึกหวั่นไหวกับการเปลี่ยนแปลงที่นำโดยกลุ่มทุนใหม่ และในอีกด้านหนึ่งก็ไม่ได้ยึดถือหลักการประชาธิปไตยอย่างคงเส้นคงวาเท่าใด ด้วยเหตุดังนี้ การก่อรัฐประหารครั้งนั้นจึงมีเงื่อนไขทางสังคมรองรับ

อย่างไรก็ตาม ความผิดพลาดใหญ่หลวงของรัฐประหาร 2549 มิได้เป็นเรื่องของหลักการเท่านั้น หากยังเป็นเรื่องการประเมินกำลังของคู่ต่อสู้ด้วย

พวกเขา มองข้ามการมีอยู่ของมวลชนจำนวนมากที่ประกอบขึ้นเป็นชนชั้นกลางใหม่ในต่างจังหวัดและคนชั้นกลางที่ค่อนข้างไปทางล่างในเมือง ซึ่งเคยได้รับประโยชน์จากนโยบายประชานิยมของรัฐบาลที่ถูกโค่น มองไม่เห็นการมีอยู่ของปัญญาชนและคนชั้นกลางเก่าบางส่วนที่ผูกพันและหวงแหนระบอบประชาธิปไตย ยังไม่ต้องเอ่ยถึงว่ามองไม่เห็นศักยภาพในการตอบโต้ของชนชั้นนำใหม่ที่โตมากับระบบทุนโลกาภิวัตน์

ด้วยเงื่อนไขเหล่านี้ แทนที่เรื่องจะจบลงง่าย ๆ ด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2550 ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตามหลังมากลับยิ่งรุนแรงและซับซ้อนอย่างยิ่ง สังคมไทยแตกกร้าวเป็นส่วนเสี้ยว ความขัดแย้งในประเด็นประชาธิปไตยได้ลุกลามสู่ระดับมวลชน และหมิ่นเหม่ต่อการก่อรูปเป็นสงครามกลางเมือง

มิตรสหายทั้งหลาย พี่น้องทั้งหลาย...

ผมทราบดีว่าเรื่องราวที่พูดมาข้างต้นนี้แทบจะเป็นการเอามะพร้าวหัวมาขายสวน เพราะทุกท่านคงทราบดีอยู่แล้วว่าเกิดอะไรขึ้นกับประเทศไทย กระนั้นก็ตาม ผมจำเป็นต้องเอ่ยถึงสภาพดังกล่าวเพื่อบอกกับทุกท่านว่าผมยืนตรงไหนและคิดอย่างไร

ในการพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเรา ท่านจะสังเกตเห็นว่าผมจงใจหลีกเลี่ยงไม่เอ่ยชื่อตัวละครที่เป็นบุคคลหรือองค์กรจัดตั้งใด ๆ ออกมาอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากผมอยากจะชวนท่านมามองปัญหาประชาธิปไตยไทยในระดับโครงสร้างและเงื่อนไขแวดล้อมทางสังคม โดยเฉพาะโครงสร้างทางชนชั้นที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีส่วนอย่างสูงในการกำหนดสถานการณ์ทางการเมือง



ทุกวันนี้ คนไทยในยุคโลกาภิวัตน์มิใช่ราษฎรก่อนเดี๋ยวนี้นักหน้าตาเหมือนกันหมดอีกต่อไป หากแยกออกเป็นหลายชนชั้นและชั้นชน นอกจากนี้ภายในชนชั้นเดียวกันยังแบ่งออกเป็นหลายหมู่เหล่า อันนำมาซึ่งความหลากหลายของผลประโยชน์ ความแตกต่างทางความคิด ตลอดจนสภาวะทางจิตและวิถีดำเนินในชีวิตประจำวัน

สภาพดังกล่าวคือความจริงทางทฤษฎี ดังนั้นใครก็ตามที่ต้องการมีบทบาทนำในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคม จึงจำเป็นต้องเอาใจมาพิจารณาประกอบการกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธีของตน เรื่องนี้หากมองข้ามไม่ใส่ใจ ก็อาจเสี่ยงต่อการจ่ายราคาที่สูงเกินไป

จริงอยู่ ปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นมักอยู่เหนือการควบคุม และการเคลื่อนไหวของมวลชนแบบเกิดขึ้นเองเป็นไปเอง ก็ไม่จำเป็นต้องมีเจ้าภาพคอยกำกับดูแลเสมอไป

แต่ถ้าเราโยงเรื่องนี้กลับมายังประเด็นการสืบทอดเจตนารมณ์ 14 ตุลาคม กับขบวนการประชาธิปไตยที่เป็นตัวเป็นตน สิ่งที่ต้องนำมาครุ่นคิดย่อมไม่ใช่การขีดชูจุดมดดีเพียงอย่างเดียว หากยังมีเรื่องของวิธีการขับเคลื่อนประชาธิปไตยให้เติบโตใหญ่มั่นคงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

กล่าวเฉพาะประเด็นหลังนี้ ผมมีข้อเสนออยู่ 2-3 ข้อที่อยากนำมาแลกเปลี่ยนด้วยมิตรภาพและความหวังดี ในเมื่อพวกท่านให้เกียรติเชิญผมมาพูด ผมก็จะพูดความในใจอย่างตรงไปตรงมา

ข้อแรก ผมอยากเรียนว่าการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยนั้นเป็นการต่อสู้เพื่อพัฒนาระบบการเมืองมิใช่เพื่อรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่งหรือพรรคการเมืองใดโดยเฉพาะ

ดังนั้นพลังประชาธิปไตยจึงไม่สามารถจำกัดตัวเองอยู่แค่การพิทักษ์รักษารัฐบาลหรือพรรคการเมืองที่ตัวเองพอใจเท่านั้น ยกเว้นในกรณีที่สถานการณ์บีบบังคับให้การปกป้องรัฐบาลที่มาจากฉันทานุมัติของประชาชน เป็นเรื่องเดียวกันกับความอยู่รอดของระบอบประชาธิปไตยโดยรวม

พูดให้ชัดเจนขึ้นคือ พลังประชาธิปไตยมีหน้าที่ปกป้ององค์ประกอบต่าง ๆ ของประชาธิปไตยที่ไม่ใช่รัฐบาลด้วย เพื่อให้กลไกของระบอบทำงานได้อย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งจะนำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนของระบบการเมืองที่เราเชื่อว่าดีที่สุดหรือเลวร้ายที่สุด

สิ่งหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบอบประชาธิปไตยคือสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งมีอยู่หลายหมู่เหล่า และจำนวนไม่น้อยก็มักมีปัญหากับนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประชาชนชายขอบที่ถูกการพัฒนาทอดทิ้ง และชุมชนท้องถิ่นที่มักได้รับผลกระทบจากโครงการของรัฐหรือการขยายตัวของทุน ตลอดจนนักวิชาการและปัญญาชนที่เห็นใจคนเหล่านั้น

ประชาชนเหล่านี้ไม่ใช่ศัตรูของประชาธิปไตย แม้บางครั้งจะขัดแย้งกับรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งบ้าง แต่โดยพื้นฐานแล้วพวกเขาก็เป็นส่วนหนึ่งของระบอบ และเสริมการทำงานของระบอบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ พวกเขาเป็นพลังประชาธิปไตยอีกแบบหนึ่ง ซึ่งอาจจะต่างไปจากพลังมวลชนที่เกาะติดประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ดังนั้น ผู้รักประชาธิปไตยที่สังกัดพรรคทั้งหลายอาจจะต้องฝึกวางเฉยบ้าง เมื่อรัฐบาลที่ท่านเลือกถูกประชาชนกลุ่มอื่นคัดค้านหรือถูกวิจารณ์ในบางเรื่องบางราว หรือถ้าจะให้ดีกว่านั้นอีก หากท่านสามารถเข้าไปเป็นสะพานเชื่อมระหว่างการเมืองภาคประชาชนกับระบบรัฐสภาได้ ก็จะต้องถือว่าเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองมากที่สุด

ข้อต่อมา ซึ่งผมคิดว่าสำคัญไม่แพ้กันคือ เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยยังมีฐานะที่ไม่เสถียรนัก การขยายฐานทางสังคมของประชาธิปไตยจึงต้องทำกันอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ด้วยเหตุผลทั้งในด้านหลักการและวิธีการ ขบวนการประชาธิปไตยจึงไม่อาจอาศัยกำลังของชนชั้นเดียวมากำหนดเส้นทางเดินของบ้านเมืองได้ แม้ว่าชนชั้นดังกล่าวจะมีปริมาณสมาชิกมากพอที่จะควบคุมสนามการเลือกตั้ง แต่ถ้าพูดถึงเสถียรภาพของระบอบหรือเสถียรภาพของประเทศแล้ว ฐานทางสังคมแค่นี้ยังไม่พอ

พูดอีกแบบหนึ่งคือผู้รักประชาธิปไตยยังต้องขยายแนวร่วมทางการเมืองออกไปให้ครอบคลุมอีกหลายชนชั้นและชั้นชน ทำให้ผู้คนหลายหมู่เหล่าที่สดมมองเห็นและยอมรับว่าพื้นที่ประชาธิปไตยเป็นของพวกเขาด้วย ทำให้พวกเขารู้สึกว่าการเมืองนี้ดี และสมควรช่วยกันปกป้องรักษา

และ การสร้างแนวร่วมประชาธิปไตยในระดับที่กว้างขวางขนาดนั้น ย่อมหมายถึงการจับประเด็นปัญหาที่หลากหลายกว่าปัญหาของชนชั้นกลางใหม่ในต่างจังหวัด หรือผู้ประกอบการรายย่อยในเมืองหลวง

ขบวนการประชาธิปไตยควรต้องตอบโจทย์ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมให้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ไม่ขัดขวางข้อเรียกร้องที่ชอบธรรมของคนชั้นกลางเก่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคุณภาพชีวิต เรื่องอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นความเดือดร้อนรวมหมู่ของพวกเขา

อันนี้จริง ๆ แล้วยังเป็นประเด็นทางทฤษฎีด้วย ถ้าเรายอมรับว่าประชาธิปไตยเป็นระบอบการเมืองของปวงชน ก็คงต้องยอมรับต่อไปว่าในบางมิติประชาธิปไตยก็มีไขอะไรอื่น หากเป็นเวทีต่อรองผลประโยชน์ทางชนชั้นและชั้นชน ซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างหรือกระทั่งขัดแย้งกัน ประเทศไทยจำเป็นต้องรักษาเวทีกลางเช่นนี้ไว้ เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะนองเลือดหรือรุนแรง

ข้อที่สาม ถ้าเรายอมรับว่าการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยเป็นงานสร้างระบอบ และการขยายพลังประชาธิปไตยหมายถึงการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับประชาชนทุกหมู่เหล่า เราก็คงต้องยอมรับว่าบรรยากาศที่หอมล้อมระบอบการเมืองจะเป็นอื่นไปไม่ได้นอกจากบรรยากาศเสรีนิยม

อันที่จริงเสรีนิยมกับประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่สิ่งเดียวกันในทางปรัชญา แต่ต้องอาศัยซึ่งกันและกันจึงจะเกิดผลดี

เสรีภาพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมที่มีความหลากหลายทางความคิดและมีความแตกต่างทางด้านผลประโยชน์ แต่เสรีนิยมอย่างเดียวยังไม่อาจรวมพลังผู้คนหรือยึดโยงสังคมไว้ได้ กระทั่งหมิ่นเหม่ต่อสภาวะแตกกระจายตัวใครตัวมัน

ส่วนประชาธิปไตยนั้นมัจฉาอยู่ที่กระบวนการสร้างฉันทามติและการรวมพลังของคนจำนวนมากเพื่อบรรลุเป้าหมายของส่วนรวม แต่ก็มัจฉาอ่อนอยู่ที่ความแข็งกระด้างในจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนส่วนใหญ่มากับปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มประชาชนที่เป็นเสียงข้างน้อย กระทั่งบางครั้งอาจจะสิ้นเปลืองไปถึงขั้นลิดรอนสิทธิหรือล่วงเกินประชาชนได้

ด้วยเหตุดังนี้ วิวัฒนาการของประชาธิปไตยในโลกที่เจริญแล้วจึงดำเนินควบคู่มา กับสิทธิเสรีนิยมทางการเมืองมาโดยตลอด และในเรื่องนี้ ผมคิดว่าประเทศไทยก็จะต้องเดินหนทางเดียวกัน

การสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมั่นคงมิได้อยู่ที่ตัวสถาบันการเมืองอย่างการเลือกตั้งหรือรัฐสภาเท่านั้น หากสังคมไทยเองก็ต้องเป็นดินแดนแห่งเสรีภาพด้วย ไม่มีระบอบการเมืองใดจะอยู่ได้โดยปราศจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูล

กล่าวเช่นนี้แล้ว ผมจึงเห็นว่าขบวนการประชาธิปไตยที่มีอยู่ควรจะต้องผลักดันบรรยากาศเสรีนิยมให้มากกว่าเดิม โดยแยกแยะให้ชัดเจนระหว่างทัศนคติหรือพลังที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย กับทัศนคติหรือผู้คนที่แค่คิดต่าง ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาเกินกว่าจะต้องทะเลาะกัน

ที่ผ่านมา ความแหลมคมของความขัดแย้งทางการเมืองอาจทำให้บางคนด่วนแขวนป้ายใส่หมวกให้ผู้อื่นอย่างไม่เป็นธรรม หลายคนถือโอกาสหวานถ้อยคำหยาบคายใส่ผู้คนอย่างไม่เลือกหน้า ซึ่งบางทีก็พิสูจน์ไม่ได้ว่ามีต้นตอมาจากสภาพจิตส่วนตัวหรือปัญหาส่วนรวม

สภาพเช่นนี้เป็นเรื่องเข้าใจได้ในบางสถานการณ์ แต่ถ้าปล่อยให้เกิดขึ้นโดยไม่มีขอบเขตก็จะเป็นผลเสียต่อบรรยากาศแห่งเสรีภาพ และมีแต่เพิ่มศัตรูให้ตัวเอง

ในฐานะอดีตผู้นำนักศึกษา ผมขอยืนยันว่าการด่วนตัดสินคนด้วยข้อมูลที่ผิวเผิน หรือการตำหนิผู้อื่นด้วยสูตรสำเร็จต่าง ๆ นั้นไม่ใช่ผลประโยชน์ที่แท้จริงของการต่อสู้ เพราะมันมีแต่สร้างความห่างเหินกับชุมชนที่ควรเป็นมิตร และโดดเดี่ยวขบวนการประชาธิปไตย พวกเราคนรุ่นเก่าเคยมีบทเรียนมาแล้วในเรื่องนี้ และไม่อยากเห็นความผิดพลาดที่ซ้ำเดิม

แน่นอน การต่อสู้ทางความคิดจะยังมีอยู่ต่อไป ดังที่ผมกล่าวมาแล้วข้างต้นว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยไทยไม่มั่นคงมาจากวัฒนธรรมการเมืองที่ไม่สอดคล้องกัน ด้วยเหตุนี้การโต้เถียงโต้แย้งกับกับวัฒนธรรมอำนาจนิยมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ประชาธิปไตยมีระบบคุณค่า มีชุดศีลธรรมและครรลองชีวิตแตกต่างจากสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมเดิมของไทยอยู่พอสมควร ที่สำคัญคือมีจุดเน้นอยู่ที่ความเสมอภาคทั้งในทางการเมือง และในด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้นมันจึงเป็นวัฒนธรรมแห่งการเคารพผู้อื่นพร้อม ๆ กับการเคารพตัวเอง トラบใดที่วัฒนธรรมเช่นนี้ยังไม่ใช่ด้านหลักของสังคมไทย トラบนั้นประชาธิปไตยในฐานะระบอบการเมืองการปกครอง ก็จะไม่มีความรองรับที่มั่นคง

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและซับซ้อนกว่าการเมือง เพราะมันเป็นสิ่งที่ซึมลึกถึงจิตใจและจิตวิญญาณของผู้คน อีกทั้งมีมวลชนเข้ามาเกี่ยวข้องในจำนวนมาก อันนี้หมายถึงว่าประเด็นวัฒนธรรมสามารถสร้างความขัดแย้งที่กว้างขวางและรุนแรงได้

ดังนั้น ในสนามแข่งขันด้านวัฒนธรรม นักสู้เพื่อประชาธิปไตยจึงต้องรักษาจังหวะก้าวที่เหมาะสมสอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นจริง ในระดับที่พลาดไม่ได้ พวกเขาควรจะเรียนรู้วิธีใช้อำนาจอ่อน (Soft Power) ซึ่งมุ่งเสนอความดี ความจริงและความงามในนิยามของตน มากกว่าพอใจกับภาพลักษณ์ของนักถนัดรื้อที่เห็นคนนั้นคนนี้ หรือเห็นทุกสิ่งทุกอย่างดูขวางหูขวางตาไปหมด

อันที่จริง วัฒนธรรมเก่าไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกับประชาธิปไตยในทุกด้าน บางอย่างก็ไปด้วยกันได้ ยกเว้นส่วนที่เป็นอำนาจนิยมเท่านั้น ที่ยากจะเข้ากันได้กับแนวคิดเรื่องเสรีภาพ เสมอภาคและความเป็นธรรมทางสังคม

กล่าวสำหรับในมิติอื่น ๆ ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ไม่มีประเทศไหนในโลกที่สามารถตัดขาดจากประวัติศาสตร์ของตัวเองได้ทั้งหมด และในประเด็นนี้การเปลี่ยนแปลงควรถูกปล่อยให้ เป็นไปตามธรรมชาติจะถูกต้องกว่า ขบวนการประชาธิปไตยต้องไม่ทำให้ผู้คนจำนวนมากรู้สึกสูญเสียพื้นที่และตัวตนอย่างกระทันหัน หากควรทำให้พวกเขารู้สึกได้รับสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าเก่า ซึ่งจะสร้างความผูกพันกับระบอบต่อไป

พูดก็พูดเถอะ แม้แต่ประชาธิปไตยต้นแบบในโลกตะวันตก ยังต้องมีพื้นที่สำหรับทุกฝ่าย ตั้งแต่อนุรักษ์นิยม เสรีนิยม มาจนถึงสังคมนิยม トラบใดที่เราไม่สามารถทำให้มนุษย์มองโลกเป็นสีเดียวกัน อีกทั้งไม่ยอมรับราชาพันกันให้สิ้นเปลืองเลือดเนื้อ トラบนั้นการบริหารความขัดแย้งแบบสันติวิธีในกรอบของประชาธิปไตย ก็น่าจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด

ผมได้เรียนท่านทั้งหลายไว้ตั้งแต่แรกว่าเจตนารมณ์ของการต่อสู้ 14 ตุลาคมคือการเปลี่ยนระบอบการปกครองจากเผด็จการให้เป็นประชาธิปไตย

มาถึงวันนี้ประชาชนไทยได้ผ่านร้อนผ่านหนาวมาหลายแล้วรอบ เราได้เห็นการล้มลงของบรรดาสลัทธิเผด็จการทั้งฝ่ายซ้ายฝ่ายขวาในโลก และเราได้เห็นความล้มเหลวของระบอบเผด็จการในประเทศไทย ดังนั้นเราจึงไม่เพียงมั่นใจมากขึ้นในการยืนยันเจตจำนงเดิม หากยังเข้าใจมากขึ้นว่าประชาธิปไตยคืออะไร และมีคุณค่าแค่ไหน

สังคมจะอยู่รอดและรุ่งเรืองได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับระบอบการปกครอง และด้วยเหตุผลดังกล่าว การช่วยกันทำให้ประชาธิปไตยหยั่งรากยืนยง จึงเป็นภารกิจสำคัญสำหรับประชาชนคนไทย

สุดท้ายนี้ ผมขออนุญาตยืนยันซ้ำว่าปรัชญาประชาธิปไตยนั้นตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่เห็นว่าสมาชิกของสังคมทุกผู้ทุกนามล้วนมีศักดิ์ศรีความเป็นคนเท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงมีเจตนารมณ์ที่มุ่ง

คัดค้านการเอาเปรียบ การครอบงำทางความคิด และการกดขี่ข่มเหงทุกรูปแบบ เพื่อให้อุดมคติแห่งความเสมอภาคปรากฏเป็นจริง

อย่างไรก็ตาม แค่อุตสาหกรรมการกดขี่อย่างเดียวยังไม่เพียงพอสำหรับการสร้างระบอบประชาธิปไตย

เพราะฉะนั้นปรัชญาเดียวกันนี้จึงส่งเสริมให้ ประชาชนในฐานะรวมหมู่เป็นเจ้าของอำนาจในการปกครองตนเอง ขณะที่ประชาชนในฐานะปัจเจกมีสิทธิเสรีภาพในการใช้ชีวิตและการแสดงออกทางการเมือง

กล่าวโดยสรุปรวมความคือ ประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่ทั้งปลดปล่อยและรวมพลังไปพร้อม ๆ กัน ด้วยเหตุนี้จุดหมายและวิธีการของประชาธิปไตยจึงแยกออกจากกันไม่ได้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวจึงจะเข้าถึงจุดหมายของเสรีภาพ ความเสมอภาคและความเป็นธรรม สังคมประชาธิปไตยไม่ใช่สังคมตัวใครตัวมัน หากเป็นสังคมที่อิสรภาพของบุคคล ถูกนำมาเชื่อมร้อยด้วยพันธกิจที่มีต่อส่วนรวม

ทั้งหมดนี้คือคลื่นความคิดที่ขับเคลื่อนการต่อสู้ 14 ตุลาคม และผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคลื่นลูกใหม่จะยังคงมุ่งสู่ทิศเดียวกัน

ขอขอบคุณ และขอแสดงความยินดีอีกครั้งหนึ่งสำหรับการพบกันในวันนี้

---